

УДК 340.5.153

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.44>**А. А. Кудін**

аспірантка

Київського університету інтелектуальної власності та права

ORCID ID: 0000-0002-5236-3140

ПРАВОВІ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА США: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено порівняльний аналіз правових систем України та США на сучасному етапі розвитку цих держав. Актуалізовано що, не дивлячись що правові системи України, яка є Роман-германська та США, що є Англосаксонська (в різновиді Англо-американська), відносяться до різних правових сімей, проте вони мають певні спільні риси. Первинними з яких є засади гарантій прав, свобод та законних інтересів громадян та прав і законних інтересів резидентів (суб'єктів господарювання) відповідних держав. Відмінними об'єктивно є система законодавства коли основними джерелами права є для правової системи України є закони та підзаконні нормативно-правові акти, для США – закони та судові прецеденти. Також, у джерелах правової системи США важливе місце займають правові доктрини видатних юристів. Крім того слід підкреслити, що правова система України є єдиною, а в США вона складається спільної та федерального рівні, та правових систем кожного з п'ятдесяти штатів. Зроблено висновок, що спільними рисами категорійного розуміння правових систем в США та Україні є те під ними розуміються не тільки джерела права, але інші юридичні складові, такі як правове закріплення державного устрою, суб'єкти національного права, верховенство права, правопорядок тощо. В США система права є більш складаною для зрозуміння особами, які не мають юридичної освіти. Це з одного боку створює певні не зручності (перешкоди) для доступу до правосуддя, з другого боку значно піднімає соціальний статус та фінансовий достаток адвокатів. В США конституційні норми є взірцем ефективності державного управління. Конституція України, містить одні з найкращих у світі засад щодо прав і свобод людини і громадянина. Стосовно правозастосування норм конституції США узагальнено, то до її норм з пошаною відносяться практично усі громадяни США та їх посадові особи усіх рівнів, в Україні така традиція тільки утверджується.

Ключові слова: англо-американська правова сім'я, англосаксонська правова сім'я, гарантій прав та свобод, закони, підзаконний нормативно-правовий акт, правова система, роман-германська правова сім'я, судовий прецедент, США, Україна.

Вступ. Звертаючись до проблеми дотримання гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні, необхідно відзначити що їх неможливо забезпечити поза правовим впливом. Найбільш широкою категорією у цій сфері є правова система, яка на самому загальному рівні та комплексно розкриває практично усі правові аспекти держави та права.

Правова система держави має давню традицію, однак в останні роки вона активно розвивається саме на основі євроатлантичних прагнень Українського народу. Зокрема, перехід Збройних сил України на стандарти НАТО вимагає не

тільки імплементації до кращих надбань системи права країн-учасниць Європейського союзу, однак й Сполучених Штатів Америки, як головної країни названого альянсу.

В запропонованій до критичного аналізу статті ми пропонуємо науковій спільноті власну інтерпретацію порівняльного аналізу правових систем України та США на сучасному етапі розвитку цих держав.

Огляд останні досліджень. До проблеми порівняльного правознавства щодо Романо-германської та Англосаксонської правових сімей, звертали свою увагу вітчизняні та зарубіжні вчені а саме: І. Биля-Сабадаш, Л. Богачова, Я. Дячишин, Д. Лук'янов, Н. Пильгун, С. Погреб-

няк, Г. Пономарьова, В. Протасова, П. Рабинович, В. Смородинський, П. Стожар, Д. Тихомиров, М. Хаустова, М. Хаустова, Г. Христова, J. Henegan, B. Kimball, S. Rab, C. Smith, B. Snow та ін. Проте безпосередньо до проблеми порівняльного аналізу правових системи України та США у їх правовій парадигмі вони не звертались.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії держави і права, засад права, доктринальних поглядів вітчизняних вчених та США на цю проблематику, діючого законодавства України і США актуалізувати питання комплексного правового інституту правової системи України, в парадигмі кращих ефективних засад Англо-американського права.

Виклад основних положень. Категорію правова система введено в юридичну науку для позначення права як системного суспільного явища з метою його аналізу у взаємозв'язку та взаємодії складових структурних елементів. Із найширших теоретичних позицій правова система характеризувалася насамперед як складне збірне поняття, що відбиває всю сукупність існуючих у суспільстві юридичних явищ, весь арсенал правових засобів. Тому правову систему так чи інакше характеризує будь-яке юридичне явище. Стратегічним напрямом розвитку правової системи України є оновлення понятійного апарату правової науки з метою поглиблення праворозуміння, розробки механізмів реалізації конституційного принципу верховенства права, забезпечення законності й підтримання правопорядку. Як найважливіший атрибут діяльності державних органів, забезпечення інтересів людини як найвищої соціальної цінності право має досліджуватися в тісному взаємозв'язку з економічними, соціальними й політичними процесами [1].

Правова система США це комплексна, всеохоплююча мережа законів, судових рішень, правил і процедур, що постійно розвиваються, розроблена для забезпечення справедливості для всіх громадян і резидентів Сполучених Штатів. Вона формується в рамках Конституції США, яка визначає повноваження та обмеження уряду. Основними елементами правової системи США є: Конституція Сполуче-

них Штатів: Федеральні закони та нормативні акти: закони та нормативні акти, що застосовуються до всієї країни, ухвалені Конгресом та виконавчими органами Сполучених Штатів. Конституції та закони штатів: основні закони кожного окремого штату, які встановлюють відповідні правові системи та встановлюють правила та норми для конкретних питань штату. Місцеві закони та нормативні акти: правила та нормативні акти, які застосовуються в певних місцевостях, таких як округи, міста чи селища. Загальне право: правова традиція, заснована на прецедентах і минулих рішеннях судів, яка допомагає сформулювати підхід правової системи США до певних питань. Прецедентне право: судові рішення, прийняті судами, які можуть мати значний вплив на тлумачення та застосування законів і нормативних актів [2].

Конституція США приймалась виходячи з чинників необхідності забезпечення суспільного інтересу штатів та компромісу. У 1787 р. 12 із початкових 13 штатів послали делегатів на конституційний з'їзд, де вони підготували документ, який став Конституцією США. Серед делегатів були такі громадські лідери, як Д. Вашингтон, О. Гамільтон, Б. Франклін, Д. Медісон і Р. Шерман, Д. Адамс і Т. Джефферсон. Щоб набути чинності, документ мали ратифікувати дев'ять штатів. Дев'ятий штат ратифікував документ у 1788 р. і він набув чинності в 1789 р., змінивши статті конфедерації, керівний документ, який йому передував. У публічних дебатах щодо ратифікації запропонованої конституції виявилось головне занепокоєння: запропонована конституція не містила прямого захисту прав особи. Творці конституції запевнили громадськість у тих штатах, де ці дебати були найбільш інтенсивними, що після прийняття до конституції будуть внесені зміни, які включатимуть права особи. Це занепокоєння спонукало запропонувати 12 конституційних поправок того самого року, коли конституція набула чинності. Десять із цих поправок були прийняті, і вони пізніше стали відомі як Білль про права. Окрім поправок, які містяться в Біллі про права, США ще 17 разів вносили поправки до конституції [3].

Українська правова система має довгу історію і своїм корінням сягає глибоких підвалин національної культури та державності. Найбільш давніми джерелами українського права вважаються звичаї слов'янських племен. Із розпадом первіснообщинного ладу і виникненням князівств, звичаї перетворилися на звичаєве право, набули формально визначеного характеру, стали санкціоновані державою і перейшли під її охорону. Формами права в той час були грамоти, купчі, своєрідні юридичні факти. Ще одним важливим джерелом українського права були князівські договори з іноземними державами і через них – рецепція чужих законів [4]. Що стосується новітнього періоду то Конституція України то вона також приймалась в доленосний для України час. В умовах тривалої політичної кризи, виходячи з засад необхідності забезпечення публічного інтересу та політичного компромісу. Робоча група розробила новий проект Конституції. Його винесли на обговорення Конституційної комісії 12 березня 1996 р. і рекомендували до розгляду у Верховній раді України. Вже 20 березня 1996р. проект Конституції України був поданий на спеціальне засідання парламенту. Співголови Конституційної комісії Л. Кучма та О. Мороз, попри різницю поглядів і оцінок проекту, були одноставні в прагненні якнайшвидшого прийняття Основного Закону. Четвертого квітня 1996 р. 10 депутатських фракцій створили міжфракційну депутатську групу з розробки Конституції. Ситуація загострилася 26 червня 1996р. коли Рада національної безпеки України і Рада регіонів при Президентові України засудили будь-які подальші зволікання. Тяганина з Основним законом погіршувала соціально-економічну кризу у державі. Народні депутати вирішили працювати у режимі одного засідання до ухвалення нової Конституції України. Тому 28 червня 1996 р. о 9 год 18 хв після 24 годин безперервної роботи Верховна Рада України прийняла і ввела в дію Конституцію [5].

На наш погляд, конституція США є взірцем ефективності державного управління, Конституція України, містить одні з найкращих засад щодо прав і свобод людини і громадянина [6]. Однак, що стосується

норм конституції США, то до неї з пошаною відносяться громадяни та посадові особи усіх рівнів. В Україні така традиція тільки утверджується. На жаль, значна частину високопосадовців замість того, щоб виконувати норми Конституції України, намагаються їх змінювати під себе.

Правова система США складається з трьох основних компонентів: федеральної правової системи, правових систем штатів і місцевих правових систем. Кожна система має власні закони та правила, які застосовуються в межах відповідної юрисдикції. Федеральна правова система: відноситься до правової системи, яка охоплює всю територію Сполучених Штатів і має владу над питаннями, які стосуються всієї країни, такими як імміграція та міждержавна торгівля.

В цілому на організацію юридичної діяльності в США впливає федеративна структура держави, тому в кожному штаті існують свої судові системи, професійні організації адвокатів, органи прокуратури та поліції тощо [7]. Правова система штату: відноситься до правових систем 50 окремих штатів Сполучених Штатів, кожен з яких має власні повноваження та обмеження, визначені відповідною конституцією або статутами штату. Місцева правова система: відноситься до правових систем менших одиниць, таких як округи, міста чи містечка, з власними законами та правилами, які застосовуються в їхніх місцевостях. На додаток до цих трьох систем існують також спеціалізовані судові системи, такі як федеральні суди з питань банкрутства, податкові суди, військові суди та адміністративні суди, які розглядають певні типи справ. Суди США зазвичай поділяються на два типи: суди першої інстанції та апеляційні суди. Суди першої інстанції – це місце, де спочатку розглядаються справи та вирішуються, тоді як апеляційні суди переглядають рішення судів першої інстанції, щоб переконатися, що вони юридично та процесуально правильні [2].

В Україні, як унітарній державі правова система є об'єктивно простішою на думку П. Рабіновича, правова (юридична) система це система всіх юридичних явищ, які існують у певній державі чи в групі

держав. До складу такої системи входять, як правило, наступні правові елементи: різні правові акти (юридичні норми з їх зовнішніми джерелами, об'єктивовані акти тлумачення та акти застосування цих норм), а також діяльність відповідних суб'єктів по створенню, зміні чи припиненню таких актів; різні види правосвідомості та форми (засоби) її виявлення. Стан законності – соціальний режим відповідності фізичної діяльності суб'єктів приписам законів [8;9]. На сучасному етапі вітчизняна правова система відчуває вплив глобалізаційних процесів і потребує оптимізації. Основними тенденціями її розвитку є визнання принципу верховенства права і пріоритетності прав людини, забезпечення провідної ролі нормативно-правового акта в системі джерел права, кодифікація законодавства, виникнення нових галузей права, зближення публічного і приватного права, впровадження європейських правових стандартів у нормотворчу і правозастосовну практику [1].

Висновки: Усе вище наведені дає можливість сформулювати наступні узагальнення щодо порівняльного аналізу правових систем України та США:

– спільними рисами категорійного розуміння правова система в США та Україні є те під ними розуміються не тільки джерела права, але інші такі юридичні складові, як правове закріплення державного устрою, суб'єкти національного права, верховенство права, правопорядок тощо;

– в Україні права система є єдиною, в США вона є спільною на федеральному рівні, однак кожен штат має свою автономну правову систему, як наслідок велика кількість законів і правил у США є заплутаною та важкою для зрозуміння для звичайних громадян, це одного боку створює перешкоди для доступу до правосуддя та рішень суду, другого боку значно піднімає соціальний статус адвокатів, як фахівців у сфері складної системи права;

– основними джерела права в США та Україні є конституції, які не дивлячись на те що були прийняті в різні епохи характеризуються певними спільними рисами щодо гарантій прав і свобод громадян;

– США є взірцем ефективності державного управління, Конституція України,

містить одні з найкращих засад щодо прав і свобод людини і громадянина;

– стосовно конституції США узагальнено, то до неї з пошаною відносяться практично усі громадяни та посадові особи усіх рівнів, в Україні така традиція тільки утверджується;

– основними джерелами права в США є закони та судові прецеденти, в Україні закони та підзаконні нормативно-правові акти адміністративних органів.

Отже, не дивлячись що правові системи України (Роман-германська) та США (Англо-Саксонська) відносяться до різних правових сімей, проте вони мають певні спільні риси а саме засади гарантій прав та свобод громадян та резидентів відповідних держава. Відмінними об'єктивно є система законодавства коли основними джерелами права є для правової системи України є закони та підзаконні нормативно-правові акти, для США – закони та судові прецеденти. Крім того слід підкреслити, що правова система України є єдиною, а США складається з спільною та федеральному рівні та правових систем штатів.

Список використаної літератури:

1. Хаустова М. Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні: монографія. Харків: Право, 2008. 60 с.
2. US Legal System. study smarter. 2023. <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/law/us-legal-system/>
3. John C. Henegan, Brian C. Kimball, Caroline Smith & Butler Snow. Legal Systems in the United States: Overview John C. Henegan, Brian: A Q&A guide to the legal system in the United States. 2023. [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-019-5918?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-019-5918?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)
4. Дячишин Я. Основні риси сучасної правової системи України: теоретичні аспекти. Інформація і право. № 1(7). 2013. <https://ippi.org.ua/sites/default/files/13dyauta.pdf>
5. Стожар П. День Конституції: Як приймали Основний закон України. Український інтепес. 2023. <https://uain.press/articles/den-konstitutsiyi-yak-prijmali-osnovnij-zakon-ukrayini-207438>
6. Конституція України. Із змінами, внесеними згідно із Законами

- № 2222-IV від 08.12.2004. – № 27-IX від 03.09.2019. *Верховна Рада України*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Тихомиров Д. Юридична діяльність в англо-американській правовій сім'ї (теоретико-правові аспекти): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2009. 16 с.
 8. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
 9. Пильгун Н. Поняття правової системи України та її функціонування у суспільстві. *Юридичний вісник*. 2019 № 3 (52). <https://core.ac.uk/download/pdf/296373201.pdf>
 10. Порівняльне правознавство: підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. Харків Право, 2012. 272 с.

Kudin A. A. Legal systems of Ukraine and the USA: a comparative analysis

The article provides a comparative analysis of the legal systems of Ukraine and the USA at the current stage of development of these states. It has been updated that, even though the legal systems of Ukraine, which is Romano-Germanic, and the United States, which is Anglo-Saxon (a variant of Anglo-American), belong to different legal families, they nevertheless have certain common features. The primary of which are the principles of guaranteeing the rights, freedoms and legitimate interests of citizens and the rights and legitimate interests of residents (business entities) of the respective states. Objectively, the system of legislation is excellent when the main sources of law for the legal system of Ukraine are laws and subordinate legal acts, for the USA – laws and court precedents. Also, legal doctrines of eminent lawyers occupy an important place in the sources of the US legal system. In addition, it should be emphasized that the legal system of Ukraine is unified, while in the USA it consists of the joint and federal level, and the legal systems of each of the fifty states. It was concluded that the common features of the categorical understanding of the legal systems in the USA and Ukraine are that they include not only the sources of law, but also other legal components, such as the legal consolidation of the state system, subjects of national law, the rule of law, law, and order, etc. In the US, the legal system is more complex for non-lawyers to understand. On the one hand, this creates certain inconveniences (obstacles) for access to justice, on the other hand, it significantly raises the social status and financial prosperity of lawyers. In the USA, constitutional norms are a model of the effectiveness of public administration. The Constitution of Ukraine contains one of the best principles in the world regarding the rights and freedoms of a person and a citizen. About the enforcement of the norms of the US constitution, its norms are generally respected by almost all US citizens and their officials at all levels, in Ukraine this tradition is only being confirmed.

Key words: *Anglo-American legal family, Anglo-Saxon legal family, by-law normative legal act, guarantees of rights and freedoms, judicial precedent, laws, Legal System, of Ukraine, Romano-Germanic legal family, USA, Ukraine.*